

Az 1893-as kolerajárvány Kolozsváron

 erdelyikronika.net/2020/12/17/az-1893-as-kolerajarvany-kolozsvaron/

2020. december 17.

A kolera minden kétséget kizáróan a 19. század egyik legrettegettebb fertőző betegségének számított. Az Indiából származó járvány, melyet angolszász nyelvterületeken – a bőr kékes elszíneződése miatt – „kék halálnak”, felénk gyakran „sárga rémnek” neveztek, Európát többször is sújtotta. Ez a hirtelen felbukkanó és gyors lefolyású betegség nemcsak nagy halálozási számokat produkált, de tünetegyüttese valóságosan sokkolta az akkori társadalmat.

Leggyakoribb szimptomája a hasmenés és a hányás volt, ami gyors kiszáradáshoz, valamint a bőrszín elváltozásához vezetett. Sokan egy-két nap alatt belehaltak a kolera által okozott szövődményekbe. A járvány leginkább a számos lakhatási és higiéniai problémákkal küszködő szegénynegyedek lakói között pusztított.

Ugyanakkor voltak olyan európai városok, ahol – még ha nem is oly mértékben – a jómódú városi polgárságot sem kímélte.

Az orvostudomány hosszú ideig nem ismerte a kolera kiváltó okát és annak terjedési mechanizmusát, ennek következtében számos téves teória látott napvilágot. Mind közül talán a „rossz levegő”, vagyis a miazma elmélete volt a legelterjedtebb, mely szerint a kolerát a rothadó szerves anyagok (főképp az ürülék) kipárolgása terjesztheti. 1854-ben Filippo Pacini olasz mikrobiológusnak sikerült azonosítani a kolera bacilusát (*Vibrio cholerae*), ezzel gyakorlatilag megcáfolva a miazma elméletét, felfedezését azonban nem vették komolyan. 1884-ben, Pacini után harminc évvel Robert Koch „újra” felfedezte a kolerát okozó bacilust, ezzel pontosan meghatározta a betegség terjedésének módját és okait. A kipárolgás nem volt közöttük, mindazonáltal ennek általános elfogadásához még hosszú évtizedeknek kellett eltelniük.

A kolerajárványok Kolozsvárt sem kerülték el: a 19. század során a városban négyszer ütötte fel a fejét a halálos betegség. Ezek közül az 1893-as volt a legutolsó és egyben a legkevésbé virulens. Mindössze 209-en fertőződtek meg, ami az akkori lakosság 0,58 százaléka. Ennek ellenére ez a kolerajárvány mély nyomot hagyott a városlakók körében, és a köztisztasági infrastruktúra kiépítését, valamint a higiéniai szabályok megreformálását vonta maga után. A következőkben nézzük meg, hogy mi történt a járvány ideje alatt, ami végül ekkora változásokat eredményezett a város életében.

Minden hiába

Kolozsvár városvezetése, látva a kolera rohamos terjedését, egy sor megelőző műveletet hajtott végre. Ám a sebtében hozott intézkedések nem sokat értek, hiszen ha rápillantunk a *Magyar Statisztikai Közlemények* Kolozsvárra vonatkozó közegészségügyi kimutatására, akkor azt láthatjuk, hogy ebben az évben összesen 128-an haltak meg a kolerajárvány következtében. A szám önmagában nem jelent sokat, de ha ezt egybevetjük a környező vármegyékben és városokban elhalálozottak számával, akkor

már jelentős különbségek figyelhetők meg. Például Marosvásárhelyen csupán egy kolerában elhunytat regisztráltak, az egész vármegyében pedig tizenegyet. Torda-Aranyos vármegyében ötvennégyet, Beszterce-Naszódban nyolcat, de még Kolozsvár saját megyéjén belül is csak hatvanegy halálozást jelentettek. Sőt, egész Erdélyben mindössze 453-an haltak bele a kolera általi fertőzésbe. Innen nézve a Kolozsváron regisztrált 128-as szám elképesztően magas, ez ugyanis az Erdélyben elhalálozottak 28%-át képezte.

Az első kolerás megbetegedést 1893. július 21-én regisztrálták, az utolsót pedig október 30-án. Ez idő alatt 209-en fertőződtek meg, vagyis az akkori lakosság 0,58 százaléka. A 209 regisztrált beteg közül 128 hunyt el, ami az összes fertőzött 61,24 százalékát tette ki. Tehát a betegek jóval több mint fele halt bele a kolera által okozott egészségügyi szövődményekbe. A járvány legkritikusabb hónapja az augusztus volt: ekkor a városban 154-en betegedtek, és 91-en haltak meg.

Kolozsvár társadalmát a kolera több szempontból is mélyen sokkolta. Egyrészt a járvány súlyossága, valamint a magas halálozási ráta okozott riadalmat. Másrészt Kolozsvár nimbusza is hatalmas csorbát szenvedett. A város ugyanis úgy produkálta Erdélyben a legnagyobb halálozási számot, hogy: Kolozsváron 1872 óta az ország második legkiválóbb orvosi tanszéke működött, számos rangos orvosprofesszorral, akik 1876-ban létrehozták az Orvos-Természettudományi Társulatot, 1882-ben Vegytani Intézetet kapott a város, 1887-ben megalakult az Állami Vegyikísérleti Állomás, végül pedig ugyancsak ettől az évtől kezdve egy vízmű szolgáltatta a vizet. Bár igaz, hogy a vízmű csupán a város egy kis részét látta el vízzel, ám jelen esetben nem ez számított, hanem annak ténye, hogy Kolozsvár (Erdélyben elsőként) vízművet kapott. Ez a haladást jelképezte, és mint megannyi korabeli tanulmány kimutatta, a vízvezetéknek jelentős szerepe volt a járványok visszaszorításában. Most ehhez képest a helyi sajtó arról számolt be, hogy a járvány legsúlyosabb időszakában, a vízvezeték szennyezett vizet szállított. Azt ugyan nem tudni, hogy ez mennyiben állt kapcsolatban a kolerajárvány terjedésével, de mindenképp rossz fényt vetett a városvezetésre.

A kolera elhallgatása

A hatóságok – valószínűleg a pánik elkerülése miatt – a kolerát átkeresztelték savós béllobnak, és a sajtón keresztül próbálták nyugtatni a lakosságot: „Savós béllobnak több esete fordult elő az utóbbi napokban Kolozsvárt. E betegség a nyári időszakban gyakran előfordul; azt a körülményt pedig, hogy sűrűbben merül fel e veszélyes betegség: a fölötte rendetlen időjárásnak kell tulajdonítani. Nyugtalanságra tehát nincs ok, azonban annál több oka van arra – a mit nem szűnünk eléggé ajánlani – hogy tisztaságra, mértékletes életre mindenkinek fő-főgondja legyen” – írták a *Kolozsvár* 1893. augusztus 8-ai számában. A napilap még akkor is savós béllobról írt, amikor az országos sajtóban már rég egyértelmű volt, hogy Kolozsváron a kolerajárvány szedte áldozatait.

A közhangulatot csillapítani próbáló akció azonban hatástalannak bizonyult és a nyugtalanság csak tovább fokozódott, melynek eredményeképp egymást követték a konfliktusok. Elsőként a külvárosi lakosság tagjainak körében volt érezhető a feszültség,

akik értetlenül álltak a kitört járvány előtt és gyanakodva figyelték az új, „ismeretlen” betegség terjedését. A megbetegedések számának emelkedésével arányosan a bizalmatlanság is egyre növekedett, végül pedig odáig fajultak a dolgok, hogy a külvárosi lakosok egy része megtámadta a mentőegylet tagjait.

A kisebb-nagyobb zavargások napokig folytak, egyesek már a kórház lerombolására buzdították a tömeget, végül csupán a rendőrség közbeavatkozásával sikerült megállítani a forrongás eszkalálódását. A *Budapesti Hírlap* augusztus 14-i tudósítása szerint a lakosság – minden köntörfalazás ellenére – sejtette, hogy valójában a kolera és nem a savós béllob szedi áldozatait. Végül a kolozsvári sajtó beadta a derekát, és augusztus végétől egyre több kolerajárványról szóló tudósítás jelent meg, ugyanakkor a megbetegedések és elhalálozások számáról pontatlan adatokat közöltek.

A kolerajárvány júliustól októberig terjedő időszakának pontos rekonstruálását nehezíti, hogy a törvényhatóság képviselőtestülete a járvány periódusában egyetlenegy közgyűlést sem tartott, továbbá a kialakult helyzet súlyossága ellenére a polgármester egyszer sem kérvényezte a rendkívüli közgyűlés összehívását. Ebből kifolyólag a történéseket csupán a sajtóban elhintett részinformációkból lehetett feltérképezni, ám afelől semmi kétség, hogy Kolozsvár súlyos köztisztasági gondokkal küszködött, amit mihamarabb meg kellett oldani. Ebből adódóan a városvezetés már 1894 augusztusának végén szerződést kötött két vállalattal, akik mindössze négy év alatt, 1898-ra kiépítették Kolozsváron a vízvezeték és csatorna fő hálózatát.